

Azusa Tanaka ve Matsuko Kyoto

Japonya'daki Kütüphaneler

Japonya dört ana adayı (Honşu, Hokkaido, Kyuşu ve Şikoku'yu) da içine alan bir adalar topluluğudur. 119.316.000 kişilik nüfusu 372.582 metre-karelik bir alanda yaşar. Okuma yazma bilmeyen hemen hemen yoktur. Japonya dünyanın en çok yayın üreten ülkeleri arasındadır. 1984'te resmî olmayan yayınların eser olarak sayısı 32.351'ye ulaştı. 32.500'ü aşkın dergi yayımlandı. 1985'te 46.371 kütüphane bulunmakta idi: 38 millî kütüphane (Millî Diet Kütüphanesi ile şubeleri), 1.347 akademik kütüphane, 1.601 halk kütüphanesi, 41.362 okul kütüphanesi ve 2.148 özel kütüphane.

Tarihçe

Japon İmparatorluğunun M.Ö. 600'de İmparator Jimmu tarafından kurulduğuna inanılır. Fakat birleştirilmiş bir Japonya'nın en eski kayıtları bin yıl sonrasından tarihlenir. Japon kültür ve medeniyetinin oluşumunda Çin etkisi güçlü idi: Kanji (Çin yazısı karakterleri) ve Budizm, M.S. 700'den önce Kore yoluyla geldi. Japonya'da kurulan en eski kütüphanenin 607'de Prens Şotoku (574-622) tarafından Nara yakınındaki Horyuji tapınağı'nın Yumedono'su (düşler salonu) olduğuna inanılıyor. Prens, Japon bilginlerini ve din adamlarını Çin ve Kore'ye göndermede çok faaldi ve eski Japon kültür ve politika hayatının bir önderi idi.

701'de kurulan Zuşoryo (Resimler ve Elyazmaları Bürosu) devletin ve hükümdar ailesinin tarihlerini derleyen resmî bir daire idi. Bu, Japonya'daki en eski arşivsel kütüphane olarak bilinir. Isonokai-no-Yakatsugu (729-781)'nin Nara'da oluşturduğu özel bir derme olan Untei'nin halka, çoklukla da araştırma yapmak isteyen genç asillere, açılan ilk kütüphane olduğu kabul edilir. Budist yazmalarının ve Çin edebiyatının daha bir çok dermeleri ve kütüphaneleri daha sonra ortaya çıktı. Kamakura (1185-1333) döneminde büyük savaşçılar (Buşi veya samuraylar) siyasî iktidarı ele geçirdiler ve 400 yıl süren bir feodal sistem kurdular. Bu sistemde sadakat, ebeveyne saygı ve askerlik sanatı, Zen doktrininin değerleri ve Konfüçyüsçülük Samuray sınıflarını etkiledi. O dönemden bugüne iki ünlü kütüphane kaldı. Kamakura yakınında Hojo-no-Sanetoki tarafından kurulan Kanazawa Bunko ile Toçiki ilinde kurulan Aşikaya Gakko (Aşikaga Okulu). Her iki kütüphane de Budist yazmalarını, Çin klasiklerini ve askerlik sanatı el kitaplarını içermektedir.

1603'de Edo (şimdiki Tokyo)'da bir kale yaptıran ve Şogunluğunu kuran büyük şogun Tokugawa-Ieyasu (1542-1616) okulların ve kütüphanelerin kurulmasını teşvik etti. Kendi özel kütüphanesi olan Momijiyama Bunko, sonradan, Japonca ve Çince 10.000'i aşkın kitap ve tomar ile Japonya'daki en

büyük kütüphane oldu. Şimdi bölünmüş olan derme İmparatorluk Ailesi Bürosu Kütüphanesi ile Bakanlar Kurulu Kütüphanesinde saklanmaktadır. Maeda Kabilesinin Sonkeikako Bunko'su ile Tokugawa-Mitsukuni'nin Şokokan Bunko'su Edo döneminin önemli bir çok kütüphanesi arasında bulunmaktadır. Bunlar çağdaş öncesi kütüphanenin tipik hazinelerini içerir. Ödünç veren kütüphaneler de Edo döneminin sonunda ortaya çıktı. Bunların çoğuna ücretle kitap kiralamak için müşterilerini ziyaret eden kitap tacirleri sahipti. Bu hizmet sıradan halk arasında olduğu ölçüde samuray sınıfları arasında popülerdi.

Şogunluk nihayet 1867'de düştü ve yönetim gücü yeniden İmparatora geçti. Başkentlik Kyoto'dan (bu dönemde Tokyo adını alan) Edo'ya nakleldi. Bu döneme Meiji Restorasyonu denilir ve Japon çağdaşlaşmasını ve demokratlaşmasını simgeler. Bu dönemde geleneksel feodal sistem ve bazı sosyal sınıf ayrılıkları ortadan kaldırıldı ve buna uygun yeni bir kütüphane sistemi meydana getirildi. Halka açık ilk kütüphane olan (sonradan İmparatorluk Kütüphanesi adı verilen) Şojaku-kan, 1872'de Yuşima, Tokyo'da kuruldu. Her ilde bir halk eğitimi sistemi ile okul öğretmenleri örgütleri ve bölgesel çağdaş kütüphaneler kuruldu. 1892'de Japon Kütüphaneciler Derneği oluşturuldu ve 1899'da Kütüphane Kanunu Japonya Parlamentosunda kabul edildi. İlk Japon kütüphanecileri kurultayı 1906'da toplandı ve Japon Kütüphaneciler Derneğinin yayın organı **Toşokan Zazşi** (Kütüphane dergisi) ertesi yıl yayımlanmağa başladı.

Sonraki 15 yıllık Taişo döneminde (1911-1925) yüzlerce halk kütüphanesi ile bazı akademik ve araştırma kütüphaneleri gelişti ve bunlar Japonya'nın harbe girdiği 1941'e kadar muntazaman büyüdü.

Harbin harap ettiği kütüphanelerin harp sonrasında yeniden yapımı kolay değildi. Ancak, 1948'de İmparatorluk Kütüphanesi'nin yerini almak üzere Millî Diet Kütüphanesi kuruldu. 1950'de de ücretsiz kütüphane ilkesine ve kütüphanecilerin meslekî niteliklerine önem veren Halk Kütüphanesi Kanunu çıkarıldı. Japonya'daki A.B.D. Eğitim Misyonu, içinde kütüphanelerin ve kütüphane hizmetlerinin iyileştirilmesine de yer verilen eğitim reformu tavsiyelerinde bulundu. Müttelik Kuvvetleri Başkomutanlığı 23 büyük kentte Sivil Enformasyon ve Eğitim Kütüphanesi kurdu. Bunlar, tabii bir çok Batı eserleri ile, enformasyon kütüphanelerinin örneği olarak hizmet etti. Böylece Japon kütüphaneleri restore edildi ve büyüdü.

Millî Kütüphane

Millî Diet Kütüphanesi (MDK), Diet (Parlamento)'in üst ve alt meclisleri kütüphanelerinin eski İmparatorluk Kütüphanesi dermesi ile birleştirilmesi suretiyle, 1948 kanunu uyarınca, Japonya'nın başkenti Tokyo'da kuruldu. A.B.D. Kongre Kütüphanesini örnek alan Kütüphane, Diet üyelerine hizmet eder ve hizmetlerini öteki hizmet dairelerine, öteki kütüphanelere ve halka yayar. O, aynı zamanda dışardaki kütüphaneler ve öğretim kuruluşları ile faal milletlerarası işbirliğini sürdürmede ülke temsilcisi kütüphane olarak da hizmet eder.

Kütüphanenin bir dairesi (Araştırma ve Yasama Danışma Dairesi) ile altı bölümü (Yönetim, Sağlama, Süreğen Yayınlar, İşleme, Danışma ve Bib-

liyografya ve Kütüphanelerarası Hizmetler bölümleri) bulunmaktadır. Bunların her biri Hükümet dairelerindeki 35 MDK şubesi, eski İmparatorluk Kütüphanesi ve Toyo Bunko (Doğu Kütüphanesi) ile yakın arkadaşlığı sürdürür. 1948 tarihli Millî Diet Kütüphanesi Kanunu, resmî ve ticarî bütün Japon yayınlarının MDK'ye derlenmesini ve MDK'nin bir millî bibliyografyayı muntazaman yayımlayan millî bir merkez olmasını âmirdir. O zamandan beri **Japanese National Bibliography**/Japon Millî Bibliyografyası haftalık olarak çıkarılmakta ve yıllık olarak birleştirilmektedir.

Millî Diet Kütüphanesinde hâlen 847 tam zamanlı görevli çalışmaktadır. Bunlar arasında bulunan Kütüphaneci (Kütüphane Müdürü), Diet'in kabulü şartıyla iki Meclisin başkanlarınca atanır.

Şimdiki yapı, Millî Diet'e bitişik alanda, 1961'de inşa edildi .1968'de genişletilen yapının şimdi 73.896 metrekarelik kullanım alanı ve 4.500.000 ciltlik depolama kapasitesi bulunmaktadır. Dördü yer üstünde ve sekizi yer altında olan 12 katlı ek yapı 1982'den beri inşa halindedir ve 1986 Mayısında tamamlanmıştır. Ek yapı 73.000 metrekare kullanım alanına sahiptir ve bunun 49.000 metrekaresi yaklaşık 750.000 ciltli süreli yayın deposu olarak planlanmıştır. Bunun MDK'nin mevcut yer sorununu çözülmesi beklenmektedir.

MDK'nin ana dermesi 1985'te 4.178.724 cilde ulaşmıştır. Bunun dörtte biri Japonca olmayan eserlerdir. Öteki dermeler şunlardır: 81900 süreli yayın, 242.982 yaprak harita, 265.941 adet ses plağı, 196.160 adet doktora tezi ve 134.790 makara mikrofilm. Kütüphanenin materyalleri genellikle yasal derleme, satınalma, değiştirim, bağış alımı ve başka hükümet dairelerinden aktarma yollarıyla sağlanır. 1985 yılına ait toplam bütçe 14.734.836.000 Yen'di (73.673.180 Amerikan doları; 55.267.635.000 TL).

Millî Diet Kütüphanesi dermesinin kapsamı ilkede ansiklopediktir. Bununla birlikte, asıl işlevi olan Diet'e hizmet politika, hukuk, ekonomi ve öteki sosyal bilimler alanlarına büyük ağırlık verilmesini gerektirir. 1984-85 malî yılında yasamaya ilişkin 20.000'e yakın soru cevaplandırıldı ve Diet'e 26.713 kitap ödünç verildi. Aynı yılda halktan 160.000 danışma sorusu alındı ve başka kütüphanelere 75.100 eser ödünç verildi. MDK'nin basılı fişleri şimdi 336 kütüphane tarafından kullanılmaktadır. Yabancı hükümetlerin ve milletlerarası kuruluşların yayınlarını değiştirim ve bağış alımı yollarıyla sağlamaya büyük dikkat gösterilir. 1985'te Japonya, dermeleri daha çok zenginleştirecek olan, yayınların milletlerarası değiştirimine ilişkin iki sözleşmeyi onayladı.

Millî Diet Kütüphanesindeki özel dermeler arasında, Restorasyon sonrası devlet adamları ile ilgili 20.000'i aşkın yazma ve yayımlanmamış materyalle birlikte Meiji (1867-1912) döneminden başlayarak tarihlenen harp öncesi yayınları bulunmaktadır. Özellikle Ch'ing Hanedanına ait, Çin klasikleri dermesi; resmî Japonya haritaları, gramofon plakları ve doktora tezleri Japonya'da özellikle büyük sayılan dermelerdir. Bilim ve teknoloji dermesi de hızla büyümüştür ve A.B.D. Hükümeti teknik raporlarını, s.g. Millî Teknik Enformasyon Servisi'nin AD ve BP raporlarını, ve yabancı uzay raporlarını içine alır.

1977'de Millî Diet Kütüphanesi, 1971'de başlanmış olan bir bilgisayarlaş-tırma projesini tamamlamak üzere, Kanji (Çin yazılı) ve Kana (Japon fone-tik yazılı) monografları için «Japon MARC'ı»nı geliştirdi. Kütüphanenin baş-lıca yayınları, Japon Millî Bibliyografyası da dahil, o zamandan beri bilgi-sayar ile hazırlana gelmiştir. Japon MARC'ı bantları 1981'de başka kütüp-haneler için de sağlanabilir duruma getirildi, 1985'te bunlara Japon Kütüp-haneciler Derneği aracılığıyla abone olan 37 kuruluş bulunmakta idi. MDK'nin bilgisayar sisteminde hâlen 300.000'den fazla kayıt yer almaktadır. Ja-pon illerinin merkez şehirlerindeki ana halk kütüphanelerine çevrimiçi (on-line) bibliyografik hizmet sağlamaya yönelik bir deneme de 1984'de başla-tıldı. Projenin uzak olmayan bir gelecekte tamamlanması beklenmektedir.

Akademik kütüphaneler

Japonya'da, 1985 itibariyle, 459 (95'i millî, 34'ü mahallî ve 330'u özel) üniversite ve kolej ile 379 Önlisans koleji bulunmaktadır. Üniversite ve ko-lejlere bağlı 897, önlisans kolejlerine bağlı 389 kütüphane vardır. Ek olarak, kütüphaneye sahip 61 de meslek okulu bulunuyor.

Japonya'daki akademik kütüphaneler, işlevlerini ve kadrolarını ilerlet-mek için uzun bir yol katetmişlerdir. Harp sonrası yükseköğretim sistemin-de liberal eğitime ağırlık verilmiş olmasına rağmen kütüphane, yöneticiler ve bilim adamları tarafından ve hattâ çağdaş üniversite kütüphanesi kav-ramından yoksun olan bazı kütüphaneciler tarafından, kolej veya üniver-site eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olarak düşünülemedi. 1960'larda aka-demik kütüphanelerin pek çoğu kitaplarını kilitliyor ve öğrencilerin onlar-dan yararlanması için «özel izin» istiyordu. Şimdi bile çok az kütüphanenin başında meslek eğitimi görmüş bir kütüphaneci bulunmaktadır ve görev genellikle kıdemli bir bilgine ikram edilir. Bununla birlikte, 1970'lerde Ja-ponya'da ve dışarda meslek eğitimi gören kütüphanecilerin sayısı arttı ve kütüphanelerin ilerlemesi için görevlendirilmiş bir çok meslek kurulları ve örgütleri oluşturuldu. Onların yardımı ile, Japonya akademik kütüphane-leri, kullanıcıya daha çok yönelik, açık ve ulaşılabilir olmuştur. Artık ki-taplar, öğretim üyeleri yanında, bütün öğrencilere de ödünç veriliyor.

Nisan 1984 - Mart 1985 döneminde üniversite ve kolejlerdeki 1.848.697 öğrenci 10.251.000 kitap, önlisans kolejlerindeki 391.090 öğrenci de 1.357.000 cilt ödünç aldı. Öğretim üyelerinin ödünç aldığı eser sayısı ise, üniversite ve kolejlerde 2.667.000, önlisans kolejlerinde 221.000 cilt idi. Japonya'da öğ-retim üyeleri ve araştırmacıların çoklukla kendi bütçeleri, görevlileri ve oku-ma odaları vardır.

Japonya'daki en büyük akademik kütüphane, genel kütüphanesi ve ba-ğımsız 62 fakülte ve enstitü kütüphanesi ile, Tokyo Üniversitesi'ninkidir. 1877'de kurulan kütüphane, şimdi, 2.612.000'i Batı dillerinde olmak üzere, 5.551.000 kitaba sahiptir. İlgi çekici özel üniversite kütüphaneleri arasında Japonya'nın en eski ve büyük yükseköğretim kuruluşu olan Keio Üniver-sitesi; eşsiz nadir kitap dermeleri ile Tenri Merkez Üniversitesi; tümüyle bil-gisayara dayalı kataloglama sistemi ve ünük konu kütüphanecileri kadrosu ile Kanazawa Teknoloji Enstitüsü Kütüphane Merkezi; ve Batı akademik kütüphaneciliğininin Japonya'daki örneği olan Milletlerarası Hıristiyan Üni-versitesi'ninkiler bulunmaktadır.

Ülke çapında bir araştırma enformasyonu sistemi için isteklerin artması üzerine Eğitim Bakanlığı, 1970'lerde bir geliştirme projesi başlattı. 1980'de Bakanlık, Japon Bilim Konseyi'nce kabul edilen «Geleceğin Akademik Enformasyon Sistemleri» raporuna dayanarak, dört üniversiteye — Tokyo Üniversitesi, Tokyo Teknoloji Enstitüsü, Kyoto Üniversitesi ve Nagoya Üniversitesi'ne — projeyi yürütmeleri için ödenekler ayırdı. Üç yıllık bir denemeden sonra, 1984'de, Tokyo Üniversitesinde Bibliyografik Enformasyon Merkezi (BEM) kuruldu. Bu merkez, çevrimiçi paylaşılmış kataloglama, çevrimiçi bibliyografik araştırma ve çeşitli birleşik akademik enformasyon listelerinin derlenmesi için bir millî merkez olarak hareket etmektedir. Bu sisteme bağlı kütüphanelerin sayısı şimdilik sınırlıdır; fakat bu sayı gelecek bir kaç yıl içinde, önemli ölçüde artacaktır.

Halk Kütüphaneleri

Japonya'daki çağdaş kütüphanelerin kökleri, ülke kapılarının 400 yıl sonra yabancılara açıldığı, 1870'lerdeki Restorasyon sonrası döneminde Batı ülkelerinin kütüphanelerini gören millî önderlerin faaliyetlerine kadar götürülebilir. Ancak toplum çapında bir ihtiyaca hizmet eden, vergi destekli, ücretsiz bir kuruluş olarak 'halk kütüphanesi' kavramı, 30 Nisan 1950'de çıkarılan Halk Kütüphanesi Kanunu'na kadar mevcut olmadı. Kanun çağdaş halk kütüphanesinin Japonya'daki oluşum ve gelişimini sağladı. Bu yüzden, çıkarıldığı tarihe, bu hizmetlerin kutlandığı ve duyurulduğu bir 'kütüphane günü' olarak bakılmaktadır.

1985 itibariyle Japonya'da 1633 halk kütüphanesi vardır ve bu kütüphaneler büyük kentlerde 557 de gezici kütüphane çalıştırmalar. Bütün kentlerin yüzde 87 kadarında kütüphane hizmeti verilmektedir. Köylerin ise ancak yüzde 16'sı kütüphane hizmetinden yararlanır. Kent-kasaba-köy düzeyinde, Nisan 1984 - Mart 1985 dönemi için, toplam sakinlerin yüzde 10'unu oluşturan 11.961.000 ödünç alıcı kayıtlıdır. Her birinin en az bir (Tokyo ve Kyoto gibi bazılarının altı) kütüphaneye sahip bulunduğu 47 ildeki toplam kütüphane sayısı 71'dir. Bunlara bağlı 57 de gezici kütüphane bulunmaktadır. İl kütüphanesi, genellikle, aynı il içindeki mahallî (şehir, kasaba, köylerdeki) kütüphanelere, kitaplar ödünç verme ve soruları cevaplandırma yoluyla, önderlik eder. 1984-85 malî yılında dolaşımdaki kitap sayısı 9.588.000 idi ve bunların 1.492.000'i mahallî kütüphanelere ve başka kuruluşlara ödünç verilmişti.

Kütüphane materyallerine ilişkin toplam giderler, mahallî kütüphanelerde, 1985 için 13,5 trilyon Yen, il kütüphanelerinde ise 2,3 trilyon Yen idi.

Çocuklara yönelik hizmet geçen kırk yıl içinde sağlam bir büyüme gösterdi. 1955'te halk kütüphanelerinin ancak yüzde 30'u çocuk köşelerine sahip iken, 1985'te mevcut kütüphanelerin yaklaşık yüzde 80'inde çocuk odaları bulunmaktadır. Çocuklar dermesi bütün dermenin yüzde 29'una ulaşmakta, çocuklara ödünç verilen kitaplar toplam dolaşımın yüzde 51'ini oluşturmaktadır.

Halk kütüphanelerince engellilere götürülen hizmet Japonya'da henüz tümü ile gelişmemiştir. Japon Kütüphaneciler Derneği'nin Engellilere Hizmet Komitesi'nce yönetilen 1981 araştırmasına göre, toplam halk kütüpha-

nelerinin yüzde 38'i engellilere bazı hizmetler sunmaktadır: 161 kütüphane posta ile kitap gönderir; 93 kütüphane evlerine kitap dağıtır; 101 kütüphanenin braille ve plak kitapları vardır; 83 kütüphane de onlara kitap okuyan görevlilere sahiptir. Kütüphanelerin yaklaşık yüzde 30'u giriş rampasına, kendiliğinden açılan kapılara ve özel olarak düzenlenmiş tuvaletlere malik bulunuyor. Bu sayılar, yeni inşa edilmiş veya yenilenmiş kütüphaneler bu hizmetlerin kendileri için gerekliliğini anladıkça, bugüne kadar daha da artmış olmalıdır. Ayrıca, Japonya'da 65 de braille kütüphanesi bulunmaktadır. Bunlar 820.000 braille kitabı ile 850.000 konuşan kitaba sahiptir. Bu kitaplardan yararlananlar henüz azdır ve kütüphanecilerden daha çok duyurma ve daha olumlu bir yaklaşım beklenmektedir.

Japonya halk kütüphanelerinin okuyucuları arasında görüm-ışitim materyalleri çok tutulmaktadır. Bir çok kütüphaneler, bir yandan böyle materyalleri evlerde kullanılmak üzere ödünç verirler, bir yandan da cumartesi ve pazar geceleri halka açık konserler ve video/film gösterileri düzenlerler.

Japon halk kütüphanelerine yeni teknolojiler yavaş yavaş giriyor. 1985'te bilgisayar kuran 294 kütüphane vardı; bunlar temelde ödünç verme, sağlama, bibliyografik araştırma ve yönetim içindi. Bu, bütün kütüphanelerin ancak yüzde 18'i, yani akademik kütüphanelerin yüzde 51'inden çok daha az, olmakla birlikte; kütüphanelerin pek çoğu, Millî Diet Kütüphanesi 1984'te halk kütüphaneleri için deneme projesini başlattığı zaman, Japon MARC Veri Merkezi'nden yararlanma arzusunu belirtti. Buna ek olarak, daha çok halk kütüphanelerine yönelik olan Nippan MARC, TRMARC, Osakaya MARC gibi ticarî bazı veri merkezleri geliştirildi. Halk kütüphanelerinin fazlasıyla otomatize olmasınının tam zamanıdır.

Okul kütüphaneleri

Şimdiki eğitim sistemi Japonya'da 1947 tarihli savaş sonrası Eğitim Kanununa göre kuruldu: Altı yıl ilkokul, üç yıl ortaokul, üç yıl lise ve dört yıl üniversite veya kolej. İlk dokuz yılın, 6'dan 14 yaşına kadar olan bütün çocuklar için mecburî olması öngörülmüştür. Okullara devam çok başarılı olmuştur ve okul çağı çocuklarının yüzde 100'ü ilk ve orta okula devam etmektedir. Ortaokul mezunlarının yaklaşık yüzde 94'ü liseye gidiyor.

Japon Okul Kütüphaneleri Derneğince yürütülen 1984 araştırmasına göre, her okulun ortalama kitap dermesi ilkokullarda 6.032 (öğrenci başına 9,4) cilt, ortaokullarda 5.860 (öğrenci başına 8,9) cilt ve lisede 16.903 (öğrenci başına 17,2) cilt idi. Bu sayılar JOKD'nin Okul Kütüphaneleri Nicelik Standardı (1977)'nin gerisinde kalmaktadır. Okul kütüphanelerine ayrılan devlet ödenekleri de gerekenlerin gerisindedir. 1984 yılında okul başına ayrılan ortalama ödenek ilkokullarda 412.000 Yen, ortaokullarda 554.000 Yen, liselerde ise 1.470.000 Yendir. Japonya'daki hemen hemen bütün okulların görüm-ışitim materyalleri bulunmaktadır. Fakat bunlar, kütüphanenin çalışmasını zorlaştırdığı için, kütüphanelerce değil okulların başka birimlerince yönetilir.

Hem öğretmen ve hem de kütüphaneci olarak sertifikalandırılması gereken öğretmen-kütüphaneci statüsü, okullara uygulamayı erteleme izni ve-

ren ek hüküm ile birlikte, 1953 kanunu ile sağlandı. Japonya'daki okulların pek çoğu böyle nitelikli personel çalıştırmada gönülsüz olmuş ve daha çok ek hükmü izlemiştir. Bu yüzden, 1984'te 40.000'i aşkın okulda yalnızca 389 öğretmen-kütüphaneci bulunmakta idi. Bir çok okullar, özellikle ortaokullar ve liseler, bunlar yerine statüsü resmen belirlenmemiş olan daha az nitelikli 'okul kütüphanecisi' çalıştırır. İlk ve ortaokul düzeyinde, okulların yalnız yüzde 20 kadarı öğretmen-kütüphaneci veya okul kütüphanecisi çalıştırmaktadır. Çoğu durumlarda tam zamanlı bir öğretmen, kendi günlük işine ek olarak, kütüphane işiyle de görevlendirilir.

Okul kütüphanecilerinin meslekî özellikleri Japonya'da henüz iyi tanınmamıştır. Durumun düzeltilmesi için, Japon Okul Kütüphaneleri Derneği yanında, bazı anlayışlı kütüphaneciler tarafından çabalar gösterilmektedir.

Okul kütüphanelerinin yönetim yapısı okul eğitiminkinin aynıdır. Eğitim Bakanlığı Japonya'daki eğitim sisteminin millî yönetim organıdır. O, bir bütün olarak eğitimin yükseltilmesi ile görevlidir; ders kitaplarına izin verilmesi yanında ilkokul, ortaokul ve liseler için müfredat standartlarının belirlenmesinden sorumludur. Baş kütüphaneciler için seminerler düzenler, kütüphaneler için araştırma projeleri yapar ve kütüphane çalışmalarına ilişkin değişik raporlar ve kılavuz kitaplar hazırlar. İller ve belediyeler düzeyinde oluşturulan eğitim kurulları mahallî ilkokul, ortaokul ve liselerin yönetiminden sorumludur. Halk liseleri ile her düzeydeki özel okullar il kurullarının, halk ilk ve ortaokulları ise belediye kurullarının yetki alanı içindedir. Eğitim Bakanlığı eğitim kurullarına kılavuzluk eder.

Okul kütüphaneleri, genelde öğrencileri müfredat dışı okumaya özendirilmekten daha çok, hizmet ettikleri okulların katı müfredatını yansıtırlar. Bu, Japon eğitim sisteminin koleje (üniversiteye) giriş için hazırlığa ağırlık vermesi yüzündendir. Öte yanda, halk kütüphanesi sisteminin çocuk bölümleri onlara daha iyi bir okuma imkânı sağlar.

Japon Okul Kütüphaneleri Derneği ile **Mainiçi** gazetesi tarafından gerçekleştirilen yeni bir araştırma gösteriyor ki, öğrenciler televizyon ve başka ortamlar yüzünden son on yılda durgunlaşmıştır. 1975-1985 dönemi içinde öğrenciler tarafından bir ayda okunan kitapların sayısı, bir ilkokul öğrencisi için 5,0, bir ortaokul öğrencisi için 2,0 ve bir lise öğrencisi için 1,4'tür. Bununla birlikte bu sayılar 1984'de ilkokul düzeyinde 7,4; ortaokul düzeyinde 2,1 ve lise düzeyinde 1,6 kitaba yükseldi. Japonların okumaya büyük değer veren çok eski karakteri ile bu yakın gelişmenin süreceği umuluyor.

Özel kütüphaneler

1984 itibarıyla Japonya'da 2.148 özel kütüphane vardı: 636'sı özel firmalarda, 551'i il ve belediye yönetimlerinde, 390'ı üniversitelere bağlı araştırma kuruluşlarında, 277'si dernek ve kurumlarda, 197'si hükümet kuruluşlarında; 71'i hükümet destekli kuruluşlarda ve 26'sı yabancı hükümet kuruluşlarında. Özel kütüphaneler, 36.060 kitaplık ve 374 süreli yayınlık derme ortalaması ile, oldukça küçük kütüphanelerdir. Tam zamanlı personel ortalaması, kütüphane başına, 7,7'dir. Son on yıl, yani 1975-1985, içinde özel kütüphanelerin sayısında 7,7, dermelerinde 66,6 ve sağlama giderlerinde 96,8 oranında artış ile ilgi çekici ilerleme görülmüştür. Sağlam bilgili kütüpha-

necilere duyulan ihtiyaç, Japon ekonomisinin ve teknolojisinin gelişmesi ile birlikte, özellikle firmalar ve araştırmacılar arasında, artış gösterdi.

1947'de kanunla kurulmuş, kazanç amacı gütmeyen bir kuruluş olan Japon Bilim ve Teknoloji Enformasyon Merkezi (JBTEM) dünya çapındaki kaynaklardan pek bilgi toplar. Japonya'daki en güçlü enformasyon merkezidir. Dermesi, yaklaşık yüzde 60'ı yabancı olan 11.360 süreli yayın, 12.500 teknik rapor, 50.000 patent, 460 konferans tutanağı içerir. JBTEM, Japonca olarak, 11.000'i aşkın süreli yayındaki makalelerin özetlerini ve dizinlerini hazırlar ve on iki ayrı konuda, aylık veya iki aylık öz dergileri yayımlar. İlk 1976'da çalışmaya başlayan ve 1981'de genişletilen JBTEM Çevrimiçi Enformasyon Sistemi (ÇÇES) yalnızca ülkede geliştirilen veri merkezlerinin verilerini değil, MEDLINE, BIOSIS, CASEARCH, INSPEC, FSTA ... gibi 13'ü aşkın yabancı veri merkezinin verilerini içerir. Belgelerin toplam sayısı 1984 itibariyle 24.000.000 idi. Ek olarak, esasta Merkez'in derlediği kaynak belgeleri (hâlen 240.000'i Japonca, 530.000'i başka dillerde ve 530.000'i mikrofiş üzerinde) elinde tutan kütüphanesi halka değerli enformasyon sağlar.

Tıp kütüphaneleri Japonya'daki özel kütüphanelerin en gelişmişleri arasındadır. 1984'te her tıp kütüphanesinin ortalama dermesi 58.000 kitap ve 4.000 süreli yayındı ve tam zamanlı görevlileri genellikle 10'un üstünde idi. Japon Tıp Kütüphaneleri Derneği (JTKD) üyesi kütüphanelerin yüzde 85'ten fazlası şimdi bilgisayara sahiptir ve DIALOG, EXPERTA, MEDİCA gibileri yanında yukarıda anılan veri merkezlerini de kullanır. Japonya tıp kütüphanelerindeki monografların ve süreli yayınların birleşik (toplu) listeleri tamamlanmıştır ve ekleri muntazaman yayımlanmaktadır. JTKD'nin üyesi kütüphaneler arasında işbirliği böylece, çok aktif bir şekilde gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Çevrimiçi enformasyon teknolojisi, son on yılda, Japonya'da hızla gelişmiştir. Veri merkezi yapımçı ve dağıtımçıların sayısı çok artmıştır. Yerli olarak geliştirilen bir çok sistem arasında JBTEM Çevrimiçi Enformasyon Sistemi (ÇÇES), Japon MARC'ı ve Nikkei Ekonomik Elektronik Veri Bankası Sistemi (NEEVBS) en büyük üçüdür. NEEVS, Nihon Keizai Şimbun tarafından geliştirilmiş olup hem Japon ve hem de yabancı iş ve ekonomi enformasyonunun büyük bölümünü içerir. Japon Özel Kütüphaneler Derneği'nin 1984'te yaptırdığı araştırma, toplam özel kütüphanelerin yaklaşık yüzde 40'nın bu sistemlerin en az biri ile bağlantılı olduğunu ve toplam kütüphanelerin yüzde 10'unun kendi veri merkezlerini oluşturduğunu gösterdi.

Japon Özel Kütüphaneler Derneği 1952'de kuruldu. Japon Kütüphaneciler Derneği de aynı yılda bir Özel Kütüphaneler Dalı kurdu. Özel Kütüphaneler Derneği Millî Diet Kütüphanesinin Kütüphanelerarası Hizmetler Şubesine yerleşti. Dernek, ülke boyunca coğrafik olarak dağılan yedi bölge kuruluna ayrılır. MDK, bunların her birine, üye kütüphanelerce kullanılması için, merkezî hükümet yayınlarının tam takımını gönderir. Derneği şimdi 628 kurum üye ile 9 komite oluşturmaktadır.

Bazı think-tank kuruluşları nisbeten iyi örgütlenmiş kütüphaneleri sürdürmektedir. Asya Ekonomik İşler Enstitüsü, Nomura Araştırma Enstitüsü, Mitsubishi Araştırma Enstitüsü, Japon Atom Enerjisi Araştırma Enstitüsü bazı örneklerdir. Özel kütüphanelerin pek çoğu kapılarını dışardakilere ka-

pamakla birlikte, bir çok özel kütüphaneler arasında işbirliği ve ağlar gelişmektedir. Bu faaliyetin büyük ölçüde, hattâ üniversite ve halk kütüphanelerinin de içine alarak, daha çok sistemleştirilmesi arzu edilmektedir. Kütüphanecilik eğitimi

II. Dünya Harbi öncesinde, yalnızca, Millî Eğitim Bakanlığının yetki alanı içinde olmak üzere 1921'de Ueno Park (Tokyo)'ta kurulan Kütüphaneler Eğitim Enstitüsü vardı. Giriş için istenenler 6 yıllık ilk öğretim ile 5 yıllık orta öğrenim idi ve yalnızca bir yıl kurs verilirdi.

Harpten sonra, Japon Kütüphanecilik Okulu, Amerikan Kütüphaneciler Derneği ile Rockefeller Vakfının yardımı ile Keio Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin bütünüyle bir dah olarak 1951'de kuruldu. Yardımlar sona erdiği zaman adı Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimi Okulu'na dönüştürüldü. Şimdi Edebiyat Fakültesinin beş bölümünden biridir. Yüksek lisans (master) ve doktora için lisans üstü öğretimleri 1967'de başlatıldı. Bölüm, Japonya'da, tam ölçüde bir meslekî programla üniversite düzeyinde öğretim yapan ilk kütüphanecilik okulu idi.

Kütüphaneciler Eğitim Enstitüsü 1964'de yeniden teşkilâtlandırıldı ve «kütüphaneci sertifikası» için iki yıllık kurs veren Kütüphanecilik İçin Millî Ön Lisans Koleji oldu. Önlisans Koleji 1980'de, bakalorya derecesi için 199 kredili bir kursu öngören 4 yıllık bir kolej halinde yeniden örgütlendi ve Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimleri Millî Üniversitesi adını aldı. Yeni yapısı aynı yıl içinde Ibaragi ilindeki Tsukuba'da inşa edildi. 1984'de ise lisans üstü programlar başlatıldı.

Bu iki kütüphanecilik okulu yanında hâlen, bir yardımcı dal olarak kütüphanecilik bilimi dersleri veren 107 üniversite ve önlisans koleji bulunmaktadır. Bunlar arasındaki 16 üniversite, Millî Eğitim Bakanlığının isteğine bağlı olarak, her yaz iki aylık birer yoğun kurs düzenlerler. Üç üniversite tarafından da mektupla öğretim kursları verilmektedir. Bu üniversitelerin çoğu, «kütüphaneci sertifikası» kazandıran en az 19 kredili bir kursu öngörürler. Tokyo, Kyoto ve Hiroşima Üniversitelerinde, yalnızca Eğitim Fakültelerinin lisans üstü öğrencileri Kütüphanecilik Biliminin seçebilirler.

Kütüphanecilik eğitimi Japonya'da, böylece, büyük farklılıklar gösterir. Amerika Birleşik Devletleri veya başka ülkelerdekinin herhangi birine karşılık gösterilen hiç bir kütüphanecilik eğitimi denklik sistemi yoktur. Henüz meslekten kütüphaneci olmak için standardlaştırılmış kurallar da bulunmamaktadır. Kütüphaneler, özellikle üniversite kütüphaneleri ile özel kütüphaneler, şimdi çok daha nitelikli personel çalıştırmakla birlikte, Japon kütüphanecileri için mesleğin düzeyinin yükseltilmesine ve onlar arasında daha geniş meslekî bağlar kurulmasına acil bir ihtiyaç vardır.

Library Journal, XII, 2 (May 1986), 31-90'dan çeviren **Necmeddin Sefercioğlu**

* Azusa Tanaka, Tokyo'daki Millî Diet Kütüphanesi Milletlerarası Hizmetler Şubesi'nin müdürü; Matsuko Kyoto, Amerikan Merkezi Kütüphanesi Uzmanıdır. Mr. Tanaka 52. IFLA Genel Konferansı Düzenleme Kurulu Halkla İlişkiler Komitesi'nin Başkanı, Ms. Kyoto ise bu Komitenin üyesi idi.